

V predzgodovino koroškega plebiscita so dijo med drugim tudi jugoslovansko-avstrijska pogajanja v prvi polovici maja 1919 po dogodkih, ki so pripeljali po 29. aprilu tega leta do znanega umika slovenske upravne in vojaške oblasti iz Koroške. V literaturi so bila ta pogajanja do sedaj (bila so v dneh od 10. do 16. maja 1919) omenjena na več mestih: predvsem je opozoriti na delo dr. Martina Wutteja »Kärntens Freiheitskampf«, Weimar 1943,² 232—234 in na spomine dr. Juliusa Deutscha »Aus Österreichs Revolution«, Wien (1921), 71—77. M. Wutte med drugim opozarja, da je jugoslovanska stran odklonila po jugoslovanskem umiku iz Koroške novo demarkacijsko črto, ki bi potekala po Karavankah in po dotedanji koroški deželni meji, ter vztrajala po nemškem umiku na demarkacijsko črto z dne 29. aprila, kar pa je bilo za nemško stran nesprejemljivo. Opozarja tudi na pripravljenost nemško-koroške strani o prepustitvi spora antanti ter na jugoslovanske pritožbe o nemških zverinstvih ob zavzetju južnega dela Koroške. Primerjava Wuttejevih navedb z overovljeno kopijo zapisnika pogajanj, ki ga hrani Arhiv Slovenije, kaže, da se je Wutte pri pisanju svoje knjige posluževal celovškega originala, ni pa se globlje spuščal v nekatera vprašanja, ki so za nas posebej zanimiva, med njimi predvsem v debato o nemško-koroškem »kompromisnem« predlogu nove demarkacijske črte. Mnogo bolj prizadet pa je Deutschev opis. Osebnije Deutschevo pisanje je toliko zanimivejše, ker je avtor skupaj z dunajsko vlado zagovarjal pred 29. aprilom ohranitev dravske demarkacijske črte z nekaterimi popravki v korist nemške strani (šlo je predvsem za tako imenovano velikovško mostišče), podal pa tudi nekaj grenkih na račun koroške nemško-nacionalne javnosti. Deutschevi spominski zapiski so zanimivi tudi za osvetlitev dogajanja, ki je privedlo do celovških pogajanj. Na kratko se je Deutsch dotaknil teh pogajanj še v knjigi spominov »Ein weiter Weg«, Zürich—Leipzig—Wien, 1960, 130—133.

Pregled dostopne dokumentacije o celovških razgovorih kaže, da je dajalo osnovni ton pogajanjem po eni strani prizadevanje nemško-koroške strani po jugoslovanskem priznanju Karavank kot demarkacijske črte do končne odločitve pariške mirovne konference, po drugi pa prizadevanje jugoslovanske delegacije po dosegi izhodiščnih položajev, kakršni so bili pred dogodki 29. aprila. Po opozorilih Juliusa Deutscha se da sklepati, da je dajala stališčem avstrijske delegacije

močan poudarek koroška nemška javnost, ki v bistvu nikakor ni hotela odstopiti od pozicij, doseženih po 29. aprilu. Udeleženci pogajanj so bili na jugoslovanski strani podpolkovnik Milan Nedić, kapetan Anton Lokar in dr. Druškovič, na avstrijski pa zastopnik zunanjega ministrstva konzul Max Hoffinger, deželni koroški poveljnik Hülgerth, zastopnik koroškega vojaškega sveta Paul Jobst in deželni upravitelj Arthur Lemisch, poleg tega pa sta imeli delegaciji še vsaka svojega zapisnikarja (prve seje se je udeležil le nemški zapisnikar).

Eno glavnih vprašanj, ki sta ju delegaciji načeli, so bili medsebojni interniranci, tako slovenski na Koroškem, kot tisti v Ljubljani (šlo je za nemško usmerjene Korošce, ki jih je jugoslovanska oblast iz varnostnih razlogov odstranila iz Koroške), razpravljali so tudi o njihovi recipročni izpustitvi ter o posebnem predlogu nemško-koroške strani za rešitev tega vprašanja; seveda pa je bila končna odločitev, posebno na jugoslovanski strani, pridržana deželnim oblastem v Ljubljani in osrednjim v Beogradu.

Ob vprašanju o določitvi nove demarkacijske črte, oziroma ohranitve stare, je na pogajanjih dr. Deutsch uvodoma poudaril, da gre za začasno črto in provizorij, zato naj ostane za demarkacijsko črto tista, ki so jo dosegli Nemci po pregonu jugoslovanske (oz. slovenske) vojske iz Koroške. To svoje stališče je Deutsch podkrepil še z opozorilom, da so aprila meseca prve napadle jugoslovanske čete in s tem dale neposreden vzrok za vojaško akcijo. Deutsch je tudi podčrtal, da antanta ni nikoli določila demarkacijske črte na Koroškem, ampak je do nje prišlo po lokalnih sporazumih, ne da bi bili pri tem soudeleženi osrednji vladi v Beogradu in na Dunaju. Ob tem vprašanju je v zapisniku pogajanj zanimiva medsebojna diskusija o problematiki demarkacijske črte, pa tudi medsebojna opozorila na nekatere akcije, ki so spreminjale potek demarkacijske črte v zimskih mesecih 1918—1919.

Za stališča ob morebitni določitvi jugoslovansko-avstrijske meje v dneh razpada stare monarhije so bila na pogajanjih zanimiva izvajanja Maxa Hoffingerja, po katerih je v nasprotju z načinom medsebojnega sporazumevanja prišlo v dneh razpada do vkorakanja tuje vojske na Koroško. Kljub temu, da v prvem trenutku ni bilo nemškega odpora, je dalje razmišljal, to ne spreminja dejstva, da je šlo pri tem za nasilen vdor Jugoslovancev, demarkacijska črta pa se je formirala šele kasneje, ko je prišlo do odpora koroško-nem-

ških čet in do znane sklenitve premirja, sama določitev demarkacijske črte pa je bila po Hoffingerju pridržana lokalnim poveljnikom. Seveda je jugoslovanska stran zavračala tako interpretacijo dogajanja na južnem Koroškem ter se sklicevala na znane Wilsonove točke in na princip samoodločbe narodov. Zanimivo je bilo na pogajanjih tudi Hoffingerjevo stališče, da bi južni Korošci sicer po etnografskem principu spadali v državo Srbov, Hrvatov in Slovencev, ne morejo pa spadati v to državo na podlagi pravice do samoodločbe prizadetega prebivalstva.

Jugoslovanska delegacija je k argumentaciji zahteve po umiku avstrijsko-nemške vojske na izhodiščne pozicije z dne 29. aprila med drugim sicer priznala, da je slovenska stran prelomila premirje, vendar ne na ukaz osrednje vlade, pa tudi brez sodelovanja srbske vojske, saj so bili srbski oddelki prav v tem času odpoklicani s Koroške ter poslani proti Madžarski. Delegacija je tudi poudarjala, da je bil lokalni komandant, krivec za dogodke 29. aprila, klican na odgovornost. Neposreden vzrok za spopad konec aprila naj bi bile prošnje slovenskih kmetov za zaščito pred nemškimi diskriminacijami. — Po podatkih jugoslovanske delegacije je nemška stran po določitvi demarkacijske črte 262-krat prelomila sklenjeno premirje.

Iz predlogov, podanih na pogajanjih, je posebej vreden pozornosti predlog avstrijske strani, po katerem bi bila nemško-koroška stran pripravljena nekoliko umakniti svoje čete iz drobca južnega dela Koroške na črto, ki bi tekla od Dravograda ob Dravi do ustja potoka Borovnica (nem. Freibach) pri Apačah, od tod bi sledila črta temu potoku do deželne meje tja do Košute, v nadaljevanju

pa potekala po Karavankah do italijanskih položajev. Ob tem predlogu je Hoffinger najavil, da bi bili Avstrijci pripravljene umakniti svoje čete na področje severno od Drave in zahodno od Borovnice, izpraznjeno ozemlje bi obe strani, jugoslovanska in avstrijska, imeli za nevtralno cono, v katero pa ne bi imela vstopa jugoslovanska vojska, ampak bi skrbelo za red nemško-avstrijsko orožništvo pod poveljstvom zadostnega števila antantnih častnikov. Poleg tega bi obe sporni strani prosili za posebnega antantnega častnika, ki bi nadzoroval natančno izvajanje pogojev premirja; avstrijska uprava na tem prostoru pa bi tudi v bodoče skrbela za nadstrankarsko upravo tega področja.

Na zadnjem sestanku dne 16. maja je avstrijska delegacija razširila svoj predlog še s tem, da bi Avstrijci ne ugovarjali omejenemu številu jugoslovanske vojske v tej nevtralni coni, vendar pa pod določenimi antantnimi pogoji, ki bi upoštevala zaščito nemškega in nemštvu prijaznega prebivalstva. Enako bi morala biti na razpolago za avstrijski civilni promet tamošnja železniška proga.

Kot je znano, se pogajanja niso sporazumno končala. Posledica tega je bil že čez tri dni sklep beograjske vlade o čimprejšnji ofenzivi na Koroško, da bi se tako obnovilo predhodno stanje, po možnosti pa zasedlo celotno slovensko območje dežele (prim. Zdravko Seručar, Vojne akcije u Koruškoj 1918/19 godine, Beograd, 1950, 63). S tem trenutkom pa se je pričelo tudi novo poglavje reševanja koroškega vprašanja, ki ga vidno označuje popolna jugoslovanska zasedba južnega dela Koroške s Celovcem v znani ofenzivi v dneh od 28. maja do 4. junija 1919.

